

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ
BİLGİSAYAR MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ
2021 BAHAR

Biçimsel Diller ve Otomata Teorisi

Formal languages and automata theory

ALFABE ve KATAR-1

Alphabets and Languages

- Bir **alfabe** sonlu sayıda sembolder oluşur

Örnek: *Roman alfabesi* = $\{a, b, \dots, z\}$ *Binary alfabe* = $\{0, 1\}$

- **String** bir alfabede tanımlanan sonlu sayıda sembolün sıralanışıyla elde edilir

"bilgisayar" Roman alfabesinde tanımlanmıştır.

"0111011" Binary alfabede tanımlanmıştır.

- Bir alfabedeki her sembol bir string'tir
- Sembol içermeyen string **empty string** olarak adlandırılır

Alphabets and Languages

- String olarak genellikle u, v, w, x, y, z harfleri kullanılacaktır. $w = abc$
- Σ alfabeti için Σ^* ise bu alfabede oluşturulan boş string'te dahil tüm string'lerin kümesini göstermektedir (*: Kleene Star)
- Bir string'in **length (uzunluk)** değeri $|w|$ şeklinde gösterilir

$$|101| = 3, \quad |e| = 0,$$

- $w = \text{bilgisayar}, \quad w(3) = 1, \quad w(1) = b$
- **concatenation** iki string'in ardarda eklenmesidir

$$w = x \bullet y, \quad w = xy$$

$$|w| = |x| + |y|$$

$$w(j) = x(j), \quad j=1, \dots, |x| \quad w(|x| + j) = y(j), \quad j = 1, \dots, |y|$$

$$01 \bullet 001 = 01001$$

$$\text{bilgisayar} \bullet \text{mühendisligi} = \text{bilgisayarmühendisligi}$$

$$w \bullet e = e \bullet w = w$$

Concatenation (o)

$$x \circ y = xy$$

- Kaynaştırma ilişkisellik özelliğine (associativity) sahiptir: $x(yz) = (xy)z$
- Kaynaştırma değişme özelliğine (commutativity) sahip değildir: $xy \neq yx$
- Kaynaştırmanın birleşme üzerine dağılma özelliği vardır $x(yuz) = xy \cup xz$
- Kaynaştırmanın kesişim üzerine dağılma özelliği yoktur $x(ynz) \neq xy \cap xz$

Alphabets and Languages

- Bir string v , w string'i içinde **substring** olarak belirtilir.

$w = xvy$, x ve y , e (empty) string olabilir

- Eger bazı x 'ler için $w = xv$ ise string v , string w içinde **suffix** olarak adlandırılır.
- Eger bazı y 'ler için $w = vy$ ise string v , string w içinde **prefix** olarak adlandırılır.

road *roadrunner* 'da prefix, *abroad* ' da suffix ve
broader 'da substring'tir

- w^i bir string'in i kez tekrarını gösterir

$w^0 = e$ (empty string)

$w^{i+1} = w^i \circ w$, $i \geq 0$

$ab^2 = abab$

$ab^* = \{a, ab, abb, \dots\}$

$(ab)^* = \{e, ab, abab, ababab, \dots\}$

Alphabets and Languages

- Bir string w için w^R **reversal** olarak adlandırılır.

$w = bilgisayar, w^R = rayasiglib$

- Bir alfabe Σ üzerinde tanımlı string kümesi, Σ^* kümesinin altkümesidir ve **language (dil)** olarak adlandırılır.
- Σ, Σ^* ve $\emptyset$ birer dildir.

$\{aba, czr, d, f\}$ bir sonlu dildir ve $\Sigma = \{a, b, c, \dots, z\}$ alfabesi üzerinde tanımlıdır

$\{0, 01, 011, 0111, \dots\}$ bir sonsuz dildir ve $\Sigma = \{0, 1\}$ alfabesi üzerinde tanımlıdır

Alphabets and Languages

- Bir dil $L = \{w \in \Sigma^* : w \text{ string'i } P \text{ özelliğine sahiptir}\}$ şeklinde tanımlanır

$$L = \{w \in \{0, 1\}^* : w \text{ eşit sayıda 1 ve 0'a sahiptir}\}$$

$$L = \{w \in \Sigma^* : w = w^R\}$$

- Bir alfabe'de tanımlı iki dil arasında kaynaştırma (concatenation)

tanımlanabilir

$$L = L_1 \circ L_2 \quad L = L_1 L_2$$

$$L = \{w \in \Sigma^* : w = xoy \text{ ve } x \in L_1 \text{ ve } y \in L_2\} \text{ Örnek:}$$

$$\Sigma = \{0, 1\}, \quad L_1 = \{w \in \Sigma^* : w \text{ çift sayıda 0'a sahip}\} \quad \text{💬}$$

$$L_2 = \{w \in \Sigma^* : w \text{ 0'la başlar ve 1'le devam eder}\} \quad L_1 \circ L_2 = \{w \in \Sigma^* : w \text{ tek sayıda 0'a sahiptir}\} \quad \text{💬}$$

Alphabets and Languages

- **Kleen star** işlemi L^* ile gösterilir ve bir dilde 0 veya daha fazla string'in concatenate edilmesiyle elde edilir.

$$L^* = \{w \in \Sigma^*: w = w_1 o \dots o w_k \quad k \geq 0 \text{ ve } w_1 o \dots o w_k \in L\} \quad \text{Örnek:}$$

$$L = \{01, 1, 100\}$$

$$110001110011 \in L^* \quad 1o100o01o1o100o1o1$$

- L^+ işlemi LL^* dilini ifade etmek için kullanılır.

$$L^+ = \{w \in \Sigma^*: w = w_1 o \dots o w_k \quad k \geq 1 \text{ ve } w_1 o \dots o w_k \in L\}$$

L^+ dili, L dilinin closure'u olup L dilini ve L dilindeki string'lerin eklenmesiyle elde edilen tüm string'leri içeren bir dildir.

Alphabets and Languages

- $L = \{w \in \{0, 1\}^*: w \text{ iki veya üç tane } 1 \text{ tekrarını içerir ve birinci ile ikinci ardarda gelemez}\}$ şeklinde tanımlı bir dil olsun.

Bu dil sadece singleton kümelerle ve $\cup$, $\circ$, $*$ ile ifade edilebilir.

$$L = \{0\}^* \circ \{1\} \circ \{0\}^* \circ \{0\} \circ \{1\} \circ \{0\}^* \circ ((\{1\} \circ \{0\}^*) \cup 0^*)$$

$L = 0^*10^*010^*(10^* \cup 0^*)$ şeklinde $\{, \}$ ve $\circ$ kaldırılarak kısaca gösterilebilir

- Yukarıdaki ifade **regular expression (düzenli ifade)** olarak adlandırılır. Regular expression'lar bir dili doğrudan $\cup$, $\circ$, $*$ ile tanımlar.